

Hegemonik Erkeklik ve Şiddet

Pınar LALOĞLU^{1,*}

¹Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Erzurum, Türkiye
*pinar.laloglu@atauni.edu.tr

ÖZET

Erkeklik, toplumsal olarak inşa edilen, topluma ve tarihe göre değişebilen bir kavramdır. Ancak bu kavram uzun yıllar boyunca sosyal bilimlerde ele alınmamış bir konu olarak kalmış, erkek olmak normatif bir gerçeklik olarak kabul edilmiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları daha çok kadın ve kadının toplumdaki konumu üzerinde durmuşlardır. 1970’li yıllara gelindiğinde “erkeklik” de toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Erkekliğin kavramsallaştırmasını yapan Connell, güç ve iktidar kavramlarını merkezi bir konuma taşımıştır. Connell erkekliği toplumdaki iktidar ilişkilerini pekiştiren bir yapı olarak ele almıştır. Güç ve iktidar kavramlarından hareketle “hegemonik erkeklik” kavramını farklı erkeklikleri inceleyerek, farklı güçlere sahip erkek olma biçimlerini ortaya koymuştur

Hegemonik erkekliğin icrası daha çok kadınlara ve hegemonik erkekliğin yasası olarak ele alınan heteroseksüel olma koşulunu taşımayanlara yöneliktir. Şiddet ve erkeklik ilişkisi şiddetin erkekliğin kanıtı olarak kullanılmasıyla somutlaşmaktadır. Hegemonik erkeklik pratiklerinden olan şiddet, aynı zamanda erkekliği yeniden üreten bir sosyal performanstır. Erkeklik ideolojisinin zayıflayacağından ya da hegemonik olma özelliğini kaybedeceğinden duyulan korku şiddeti araçsallaştırmaktadır. Kendisini kurumlar vasıtasıyla yeniden yeniden üreten hegemonik erkeklik şiddeti sadece kadınlara yönelik değildir. Kaufman, erkeğin uyguladığı şiddet biçimlerini bir üçgen aracılığıyla açıklamaktadır. Üçgenin köşelerini, erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet, erkekler arası şiddet ve erkeğin kendisine yönelttiği şiddet olarak ele alır. Burada erkeğin bir başka erkeğe ya da kendisine uyguladığı şiddet; kadına yönelik şiddet de olduğu gibi iktidar ilişkileriyle yakından ilişkilidir. Şiddet erkeğin iktidarını ispat etme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, bu bildirinin amacı erkekliğin toplumsal inşasını irdeleyerek hegemonik erkeklik ve şiddet ilişkisini kuramsal olarak analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, Hegemonik Erkeklik, Şiddet.

Hegemonic Masculinity and Violence

ABSTRACT

Masculinity is a concept constructed socially, and it can vary according to the society and the history. However, for decades, social sciences have neglected the concept and being a man is acknowledged as a normative fact. Gender studies have mostly focused on woman and the status of women within the society. Apart from 1970's, "masculinity" has begun to be considered as a part of gender relationship. Connell, who has conceptualized the masculinity, has brought the concept of force and power to a central position. Connell has addressed masculinity as a structure reinforcing the power relationship within a society. Starting from force and power, he has put forth the concept of "hegemonic masculinity" by examining various masculinity and shapes of being man with different powers.

The execution of hegemonic masculinity mainly targets at women and those who do not bear the pre-condition of being heterosexual, which is considered as the law of hegemonic masculinity. Violence and masculinity relationship become solid by using violence as a tool to prove the masculinity. Violence as a practice of hegemonic masculinity is also a social performance reproducing the masculinity. The fear of weakening the masculinity ideology or of losing being hegemonic converts the violence into a tool. Hegemonic masculinity violence which reproduces itself via institutions does not use the violence only against women. Kaufman explains the shapes of violence used by men with a triangle. He considers the corners of the triangle as the violence against women by men, violence among men and violence by man to himself. The violence against himself or another man by the man himself is closely related with power, as in the violence against women. Violence appears as a tool for men to prove their power. Taking it as a starting point, this article aims to examine the social construction of masculinity and to analyze the relationship between hegemonic masculinity and violence theoretically.

Key words: Masculinity, Hegemonic Masculinity, Violence

Erkeklik, uzun yıllar boyunca sosyal bilimler literatürü içerisinde ele alınmayan, irdelenmeyen bir konu olarak kalmış, erkek olma hali doğal ve normatif bir gerçeklik olarak kabul edilmiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ise daha çok kadınlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni kadınların tarihsel olarak toplumda “öteki” ya da “ mağdur” konumunda olmalarıdır. 1970’ li yıllarda, erkeklik de toplumsal cinsiyet- güç ilişkilerinin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Erkeklik çalışmalarındaki ilk dalga, erkek olmanın artı ve eksilerine odaklanır. Erkeklerin toplumsal hiyerarşide sahip oldukları üstünlük sorgulanır, erkeklerin karşılaştığı ilişkisel, psikolojik ve fiziksel zorluklar ortaya konur. 1980’lerle beraber erkeklik araştırmaları farklı bir boyuta taşınır. Erkeklerin kendi aralarındaki farklılıklar gündeme gelir; geleneksel erkeklik söylemi ve bu söyleme karşı alınan farklı duruşlar araştırma konusu olur (Boratav, Fişek, Ziya, 2017: 56). 1980’lerin ortalarından itibaren erkeklik hakim bir erkeklik modeli ile değişmez bir öze sahip olduğu fikrinden uzaklaşılır ve erkekliğin toplumsal olarak inşa edildiği, farklı erkeklik pratikleri üzerine yoğunlaşılır (Türk,2008) Yahudilerin, siyahların, latinlerin, işadamlarının, gaylerin, işçi sınıfının, orta sınıfın, sporcuların, öğrencilerin erkeklik kimlikleriyle kurmuş oldukları ilişkileri anlamaya çalışan çalışmaların temelinde “erkeklik ve iktidar arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusu yer alır. Bu soru 1980’ lerde geliştirilen hala etkini sürdüren “hegemonik erkeklik” kavramının da altında yatan temel argümandır (Türk, 2008). R.W. Connell, kavramı Antonio Gramsci’ nin İtalya’ daki sınıf ilişkileri analizlerinde söz ettiği “hegemonya” kavramı üzerine kurmuştur (Connell, 2016: 269). Connell, hegemonyayı bir güçler dengesi içinde kazanılan üstünlük olarak tanımlamaktadır. Öbür örüntüler ya da gruplar, ortadan kaldırılmak yerine ikincil konuma itilir (Öteki erkeklikler ve kadınlar).

Hegemonik erkeklik kuramının kurucusu Connell’ e göre kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi, tek bir yapısal gerçek üzerine, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliğine dayandırılır. Bu yapısal olgu, bir bütün olarak toplumda hegemonik bir erkeklik biçimini tanımlayan erkekler arası ilişkilerin ana temelini oluştururken, bu yalnızca kadınlarla ilgili değil, ikincil konuma itilmiş farklı erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmiştir (Connell, 2016: 267). Connell hegemonik erkeklik kavramını iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin içerisine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlük olarak ele almaktadır (Connell, 2016: 269). “Belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttıkları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini” anlamaya yönelik oluşturulan bir kavramdır (Carrigan,2002: 112, akt.Türk, 2015: 86). Connell bu kavramı erkeklerin üstün kadınların tabi olduğu patriarşik düzenin meşruluğunu sağlayan toplumsal cinsiyet pratiklerinin inşasını tarif etmek için kullanmaktadır. Hegemonik erkeklik, sadece kadınlar üzerine bir tahakkümü değil aynı zamanda çeşitli erkeklik biçimleri arasındaki ilişkileri anlamaya yönelik olarak da oluşturulmuş bir kavramdır (Türk, 2002: 86). Dışsal hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü ifade ederken, içsel hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hakimiyetine işaret etmektedir. Connell, hegemonya görüşünün büyük ölçüde rızaya dayalı olduğunu belirtir. Büyük çoğunluk hegemonyayı ayakta tutabilmek için bir suç ortaklığı ya da işbirliği içerisindeydi. Bu iş birliğinin asıl nedeni erkeklerin çoğunun kadınların tabi kılınmasından faydalanıyor olması ve hegemonik erkekliğinde bu üstünlüğü kültürel olarak ifade etmesidir (Connell, 2016: 271). İktidarı elinde tutan erkek grubu sayıca azdır; ama bu durum geniş bir erkek kesiminin onayı ve suç ortaklığı ile beslenen hegemonik bir oluşumdur. Çünkü hegemonik erkeklik pratiklerini onaylama, katılma ya da ses çıkarmama karşılığında maddi kazançlar ve ayrıcalıklar sunulur(Sancar, 2016: 32). Bu ses çıkarmama aynı zamanda kabullenilen erkeklerinde hegemonik erkeklik dışında kalmamalarını sağlar. Bu yolla kendi erkekliğini de yeniden üretir. Bourdieu, erkeklik ve kadınlığın uzun bir toplumsallaşma sonucu tayin ve telkin çalışmalarıyla toplumsal dünya tarafından çizilen herkes tarafından bilinip kabullenilen “ gizemli sınır hattı” nın belirlediği

bir toplumsal kimlik olarak oluştuğunu belirtir. Bu kimlik biyolojik doğaya kazınarak habitus' a yani bedenselleşmiş toplumsal yasaya dönüşür (Bourdieu, 2015: 68). Connell' ın da bahsettiği gibi erkeklerin kadınlara ve birbirlerine karşı kurdukları tahakküm ilişkilerinin inşasında kültür ve kurumlar üzerinde işleyen ikna ve rıza pratikleri yer almaktadır. Toplumsal olarak kurgulanan hegemonik erkeklik, idealize edilmiş bir erkeklik formunun devlet, medya, gibi kurumlar aracılığıyla nasıl tüm topluma yayıldığına gönderme yapan bir kavramdır.

Connell, erkeklığı, erkek ve kadınlar arasındaki iktidar ilişkileri pekiştiren bir yapı ve aynı zamanda toplumda tek bir erkeklığın değil "erkekliklerin" olduğunu ileri süren çalışmalarıyla erkeklik kurgusunun, erkeklığın farklı zaman ve mekanlarda gösterdiği farklılığı ve benzerlikleri inceleyen yerel ve kültürel erkekliklerin erkeklığın geneli hakkında ipuçları verebileceğini savunmuştur (Boratav, Fişek, Ziya, 2017: 56). Connell, erkeklerin kendi aralarındaki ilişkileri inceleyerek farklı güç pozisyonlarına sahip farklı erkek olma biçimlerinin olduğunu tespit etmiştir. Buradan hareketle hegemonik ya da egemen erkeklığın ataerkil yapıyı meşrulaştıran, erkeklerin üstünlüğünü ve kadınların itaatini devam ettiren bir toplumsal cinsiyet pratikleri bütünü olarak tanımlanmıştır.

Connell' a göre hegemonik erkeklik homofobik şiddet ve ev içi şiddetin gerçek motivasyonlarının anlaşılması, şiddetin kültürel düzeyde içselleştirilme nedenleri üzerine ipucu sağlayabilir. Şiddet ve erkeklik ilişkisi daha çok erkeklığı şiddet göstererek kanıtlamak şeklinde somutlaşmaktadır (Türk, 2008). Kaufman, erkeğin uyguladığı şiddet biçimlerini bir üçgen üzerinden açıklamaktadır. Üçgenin köşelerini, erkeklerin kadınlara yönelttikleri şiddet, erkekler arası şiddet ve erkeğin kendine yönelttiği şiddet olarak tanımlamaktadır. Kaufman' ın da belirttiği üzere erkeklik ve şiddet ilişkisinde kadına yönelik şiddet evrensel düzeyde yaygınlığı ve yoğunluğu nedeniyle en çok incelenen konu olmuştur. Oysa erkeklik ve şiddet ilişkisinde eril şiddet sadece kadınlara değil, erkekler arasında birbirlerine uyguladıkları şiddeti ve erkeğin kendisine uyguladığı şiddeti de kapsamaktadır (Hacısoftaoğlu,Bulgu, 2015: 115). Şiddet, erkeğin iktidarını kabul ettirme ve ispat etme aracıdır. Bu sadece kadınlara değil erkeklerin birbirlerine karşı uygulamış olduğu şiddetin altında yatan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Arendt' ın da belirttiği üzere şiddet iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkar. Şiddet, tek tek meydan okuyuculara karşı iktidar yapısını ayakta tutmak için son çare olarak ortaya çıkar. Bu yüzden şiddet iktidarın önkoşuluymuş gibi görünür (Arendt, 2016: 58).

Bir erkek için sürekli olarak kanıtlanması ve yeniden üretilmesi gereken erkeklik, sosyo-kültürel olarak garanti altına alınmış bir toplumsal değer olmasına karşın, aynı zamanda sürekli olarak sahip olunacağından asla emin olunamayan bir konumdur. Bu güvensizlik erkeğin şiddetle ilişkisini sağlamlaştırmaktadır (Hacısoftaoğlu,Bulgu, 2015: 118).

Arendt, şiddetin doğası gereği araçsal olduğunu vurgulayarak diğer tüm araçlarda olduğu gibi daima amacın rehberliğine ve onunla meşrulaştırılmaya gereksinim duyar. Hegemonik erkeklik içinde şiddet araçsal bir pratiktir. Erkeklığın tehlikeye girdiği anda şiddet araçsal olarak devreye girer. Yaygın bir kavga nedeni olan kız arkadaş sorunları aslında erkeğin kendi onurunu koruma refleksidir. Erkeklığın kanıtlanması ve sürdürülmesinin ispatıdır. Erkeklik ideolojisinin zayıflayacağından, hegemonik erkeklığın hegemonik olmaktan çıkması korkusu hegemonik erkeklığı yeniden üretme noktasında şiddeti araçsallaştırmaktadır (Türk,2016: 94). Bourdieu' ya göre tıpkı şeref gibi, erkeklik başka erkekler tarafından, taşıdığı halihazır veya potansiyel şiddet gerçekliği içinde kabullenilmek ve "gerçek erkekler" (Connell' ın bahsettiği hegemonik erkekler) grubuna aidiyetin tanınmasıyla tasdik edilmek durumundadır. Bazı cesaret biçimleri Bourdieu' ya göre paradoksal bir şekilde, grubun saygı ve hayranlığını yitirme, "arkadaşlar" ın yüzüne bakamayacak hale düşme ve tipik kadınsı "zayıf" kategorisine

itilme korkusundan kaynaklanır (Bourdieu, 2015: 70-71). Eril kimliğin tehdit altında olduğu toplumsal koşullarda şiddet araçsal olarak bu kimliğin yeniden inşasında rol almaktadır.

Atay, “erkeklik en çok erkeği ezer” ifadesiyle erkekliğin yeniden üretimi noktasında yaşanan toplumsal kabüllerin erkeği erkeklikten muzdarip ettiğini belirtmektedir. Günümüzde modern toplumların pek çoğunda olduğu gibi Türkiye’ de de hakim erkeklik sertlik, saldırganlık, şiddet, öfke ve uzlaşmazlıktır (Atay, 2004: 13). Erkek kendisini mutlak başka karşısında “kadın olmayan” olarak tanımlar ve sahip olduğu özellikleri sürekli bir biçimde yeniden olumlar (Direk, 2018: 187). Bu yeniden olumlama erkeğin sürekli olarak hegemonik erkeklik kurallarının dışına çıkmamak için sarfettiği çaba ile mümkün olabilmektedir. Erkekliğin krize girdiği durumlarda da şiddet ortaya çıkmaktadır. Şiddet aracılığı ile erkeklik hem kadına hem de öteki erkeklere ispatlanmaktadır. Bu noktada, “erkeklik kadını dışardan, erkeği ise içerden yıkan bir kimliğe” (Real, 2004) dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Atay, T., “Erkeklik En Çok Erkeği Ezer!”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 101, 2004.
- Arendt, H., *Şiddet Üzerine*, 2016, İletişim, İstanbul.
- Bourdieu, P., *Eril Tahakküm*, 2015, Bağlam, İstanbul.
- Hacısofuoğlu, İ., Bulgu, N., “Yedi Dağın Ötesindeki Çocuklar: Güreşte Erkeklik ve Şiddet”, iç. “Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri”, Der. Betül Yazar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Türk, H., B., “Şiddeti Meyyalım Vallahi Dertten: Hegemonik Erkeklik ve Şiddet”, iç. “Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri”, Der. Betül Yazar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Boratav, H.B., Fişek, G., O., Ziya, H.,E., *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Connell, R., W., *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Ayrıntı, 2016.
- Sancar, S., *Erkeklik İmkansız İktidar*, Metis, 2016.
- Direk, Z., *Cinsel Farkın İnşası*, Metis, 2018.